

Znali su horvacki njegova mati, Sanja Vulić, Bernardina Petrović, 'Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj'

Ham, Sanda

Source / Izvornik: **Filologija, 1999, 32, 220 - 223**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:979523>

Rights / Prava: [In copyright/Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-26**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

ZNĀLI SU HORVĀCKI NIĜGOVA MĀTI

Sanja Vulić, Bernardina Petrović, *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*. — Zagreb 1999. — (Korabljica, Prinosi za povijest književnosti u Hrvata)

Naslov je ovomu prikazu – *Znāli su horvācki niĝgova māti* – rečenica preuzeta iz prikazivane knjige, *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*, a prikazivati započinjem baš tom rečenicom jer ona jasno i sažeto pokazuje sudbinu hrvatskoga jezika u Hrvatskomu Grobu: hrvatski je znala mati, ali dijete ga više ne zna. A samo je tom činjenicom knjiga Sanje Vulić i Bernardine Petrović dobila na zanimljivosti jer opisuje govor kojega u budućnosti ili ne će biti ili će postojati u posve promijenjenu i poslovačenu obliku. Riječ je o tom da su mještani Hrvatskoga Groba – *Horvatani*, kako sami sebe nazivaju, »tek mali otočić u prostranom slovačkom moru, bez izravnih veza ne samo sa sunarodnjacima u matičnoj domovini nego i s ostalim gradišćanskim Hrvatima« (str. 21). Tako je odvojeni i izdvojeni govor podijelio sudbinu njemu sličnih – zaboravljuju ga sami njegovi govornici, a ono što pamte, sve više i češće pamte riječima zemlje u koju su davno stigli.

Iako je knjiga *Govor Hrvatskoga Groba u Slovačkoj* autorsko djelo, većina je poglavlja ispisana rukom dugogodišnje proučavateljice i vrsne poznavateljice gradišćansko-hrvatskih govora, Sanje Vulić: *Uvod, Hrvati u Slovačkoj, Gradišćansko-hrvatski govor i unutar hrvatske dijalektologije, Govor Hrvatskoga Groba unutar gradišćansko-hrvatskih govora i hrvatske dijalektologije općenito, Opis govora Hrvatskoga Groba*. Bernardina je Petrović autoricom poglavlja *Rječnik govora Hrvatskoga Groba*, a sam je rječnik djelo obiju autorica. Iako je Jela Maresić samo ocjenjivačica te knjige, ipak valja pripomenuti ono što obje autorice na nekoliko mjesta ističu: Jela Maresić, uz Sanju Vulić, sudionicom je terenskoga istraživanja i prikupljanja grade.

Dok čitamo knjigu, prelazeći od poglavlja do poglavlja, pred nama se sustavno rastvara pola stoljeća hrvatske dijaspore razlomljene u nekoliko država, a tu dijasporu danas zajedničkim imenom nazivamo gradišćanski Hrvati. S obzirom na tematiku knjige, središte je pozornosti na gradišćansko-hrvatskim govorima u Slovačkoj, na njihovoj povijesti i suvremenosti. Sanja Vulić daje zanimljive brojčane podatke kojima posvjedočuje nestanak hrvatske riječi u Slovačkoj – od 60 hrvatskih naselja nastalih nakon trećega migracijskoga vala sedamdesetih godina XVI. stoljeća, danas su postojeća samo četiri: Hrvatski Grob, Novo Selo, Hrvatski Jandrof i Čunovo. Nestanak je hrvatske riječi uzrokovan asimilacijom – prijašnjih stoljeća spontanom, a u

ovom stoljeću i nasilnom. Autorica nasilnost asimilacije oslikava činjenicom da su u svojedobnoj Češkoslovačkoj Hrvati bili popisivani kao Češkoslovaci, hrvatski jezik bio je zabranjivan u školama i javnosti, a čuvan tek u obiteljskom krugu. Napokon i ime *Hrvatān* koje danas upotrebljavaju Hrvati iz Hrvatskoga Groba slovačko je, a hrvatska su ženska prezimena posve poslovačena. »U vrijeme terenskoga istraživanja V. Vážnoga (1925.) ženska su se prezimena, kao što je to običaj u Hrvata, bilježila na isti način kao i muška... Danas se pak takav tip ženski prezimena Hrvatica u Hrvatskom Grobu izvodi iz muških sufiksima *-oval-eva*. Takva su prezimena zapravo posvojni pridjevi ženskoga roda, a preuzeta su iz službene prakse bilježenja ženskih prezimena u Slovačkoj.« (str. 50). Iako je posljednjih desetak godina, uz promjenu političkih prilika, nacionalna hrvatska afirmacija dopuštena i pojačana, prijašnje su godine uzele svoj danak — Horvatani i njihov jezik utapaju se nepovratno u Slovačku i slovački.

Sanja Vulić nije prva proučavateljica govora Hrvatskoga Groba. Mnogi su se autori prije nje pozabavili istim pitanjima, u kontekstu gradičanskohrvatskih govora općenito ili monografski opisujući baš horvatanski govor. Pišući o proučavateljima prethodnicima i njihovim temeljnim postavkama i zaključcima (Anton Václavík, Václav Vážný, M. Matković, Milan Rešetar, Stjepan Ivšić, Ivan Brabec, Aleksandar Belić, Pavle Ivić, Gerhard Neweklowsky, Květoslava Kučerová...), Sanja Vulić određuje svoj smjer istraživanja — smještaj govora Hrvatskoga Groba unuta dijalektološke raspodjele općenito i unutar gradičanskohrvatskih govora; opis prikupljene građe s obzirom na utjecaje iz jezičnoga slovačkoga okružja te promjene koje su se zbile u govoru Hrvatskoga Groba od prvoga njegova sustavnoga opisivanja iz 1925, kada su Anton Václavík i Václav Vážný objelodanili rezultate svojih istraživanja u monografiji A. Václavíka *Podunajská Dedina v Československu*. Opisujući na taj način, Sanja Vulić čitatelju podstire obilježja suvremenoga horvatanskoga govora samoga, a poglavito s obzirom na utjecaje slovačkoga književnoga jezika i slovačkih dijalekata. Uzimajući u obzir starije stanje u horvatanskom govoru, autorica ga uspoređuje sa suvremenim stanjem, ukazujući na narav, uzroke i dubinu promjene.

S obzirom na to da je govor Hrvatskoga Groba već opisan u većem broju radova, Sanja Vulić neke od izrečenih postavaka prihvata upućujući pri tom na odgovarajuće autore i njihova djela. Mnoge od izrečenih postavaka sagledava u svjetlu suvremenih jezikoslovnih spoznaja, ali i prema suvremenom stanju na terenu, odnosno prema obilježjima suvremenoga horvatanskoga govora. Tako Sanja Vulić, nakon raščlambe relevantnih jezikoslovnih teorija i činjenica, govor Hrvatskoga Groba svrstava u istočnu skupinu govora kontinentalnoga poddijalekta srednjočakavskoga dijalekta čakavskoga narječja. Nakon te temeljne odredbe, govor se Hrvatskoga Groba opisuje na fonološkoj, morfološkoj, sintaktičkoj, rječnotvorbenoj i leksičkoj razini. Ukazuje se na promjene

koje su se zbile u horvatanskom govoru tijekom ovoga stoljeća, a takvo je uka-zivanje moguće zahvaljujući podatcima iz starijih opisa govora Hrvatskoga Groba, a ponajprije onoga V. Vážnoga iz 1925, kojemu je priložen i opširan hor-vatansko-slovački rječnik. Prema tomu, ova knjiga nije samo opis suvreme-noga horvatanskoga govora, nego je ona i razložan opis jezičnih promjena u tom govoru zahvaljujući kojemu je moguće uočiti rastuću slovakizaciju, i to na svim jezičnim razinama.

Govor Hrvatskoga Groba izložen je trima utjecajima: slovačkom književ-nom jeziku, modranskom i zagorskom dijalektu. Sanja Vulić utedeljeno i razložno ulazi u trag svim trima utjecajima, spretno razmrsujući klupko jezične raznolikosti – jednostavno, zanimljivo kako stručnjaku, tako i čitatelju bez osobite jezikoslovne naobrazbe.

Znatni i često nasilni slovački utjecaji, odvojenost od matičnoga jezika i ostalih gradiščansko-hrvatskih govora, čine horvatanski govor sve udaljenijim od one jezične slike koju je 1925. imao prigode ugledati V. Vážný. Bilježeći slo-vačke utjecaje na svim jezičnim razinama, Sanja Vulić bilježi i primjene u hor-vatanskom govoru od vremena V. Vážnoga. Primjerice, hrvatsko se *g* sve češće zamjenjuje slovačkim zvučnim *h*, pa je poslovačeni oblik *jähhoda* ili *hlâva* danas uobičajen, dok V. Vážný uopće i ne bilježi te oblike. Isto se tako u doba V. Vážnoga u horvatanskom govoru čuvala morfološka razlika između određe-noga i neodređenoga oblika pridjeva, »Vážný je još zatekao pridjevske oblike *dobar* i *dobri* [...], ali danas se, pod utjecajem slovačkoga, rabi samo oblik *dôbri*« (str. 48). Iako je takvih utjecaja na svim jezičnim razinama, a Sanja ih Vulić dosljedno i oprimjereno popisuje i pojašnjava, hrvatski su oblici ipak trajni i čvrsti pa poslovačeni oblici najčešće supostoje uz hrvatske – stariji naraštaji čuvaju hrvatske oblike, a u mlađih, ionako malobrojnih govornika horvatan-skoga, češći su poslovačeni oblici, oni noviji koje V. Vážny nije mogao zabi-lježiti jer u njegovo vrijeme nisu ni postojali. Tako se, primjerice, izmjenjuju *g* i zvučno *h* pa supostoje i *glava* i *hlâva*, *jagoda* i *jähhoda*; česta je i usporedna upotreba istoznačnih hrvatskih i slovačkih leksema: *ila*, *nošnja/krôj*, *ili/âlebo*... (str. 53). Bez obzira na to što je slovakizacija leksika izrazita, u horvatanskom govoru još uvijek uz novije slovakizme postoje i stariji hrvatski oblici, i to neki od oblika još iz stare domovine, iz predmigracijskoga razdoblja: *čêra* 'jučer', *dušât* 'mirisati', *čûda* 'puno', *prâvi* 'desni'... (str. 52). Osim navedenoga, brojni su praslavenski oblici, ali o općenitim leksičkim obilježjima horvatanskoga govora Sanja Vulić zaključuje da se »ponajprije razlikuje od ostalih gradiščan-sko-hrvatskih govora po znatno manjem broju hungarizama, ali zato po znatno većem broj riječi praslavenskoga podrijetla, što je posljedica prodora brojnih slovakizama u taj govor.« (str. 54).

Posebice su u govoru Hrvatskoga Groba zanimljiva rječotvorbeno-leksička preplitanja hrvatskoga i slovačkoga, a za ovu će prigodu izdvojiti samo jednu od posebnosti. Primjerice, hrvatski se deminutivni sufiks *-ica* u Horvatana pod

slovačkim utjecajem češće zamjenjuje sufiksom *-ička*. Tako od hrvatskih tvorbenih likova *glavica*, *nožica*, *ručica* u horvatanskom govoru nastaju slovački tvorbeni likovi *glavička*, *nožička*, *ručička*. Međutim, »u procesu [je] posuđivanja slovačke riječi *čepiec* u značenju ‘kapa’, slovački sufiks *-(i)ec* [...] zamijenjen hrvatskim sufiksom *-ica* pa se u horvatanskom govoru ostvaruje prilagodenica *čēpica*.« (str. 52–53).

Opis je govora Hrvatskoga Groba zaokružen i upotpunjeno rječnikom. Vrijedno je napomenuti da je rječnik nešto opširniji i bogatiji od znatno starijega rječnika V. Vážnoga, ali i značajno različit jer popisuje velik broj slovakizama, nepostojećih u vrijeme V. Vážnoga. U teorijska nas i metodološka pitanja oko izradbe rječnika uvodi Bernardina Petrović, koja je i suautorski par Sanji Vulić u izradbi samoga rječnika. Iako u knjizi nema izdvojenoga poglavlja u kojemu bi se kakvim tekstom oprimjerio horvatanski govor, oprimjerjenje uz rječnik to obilato nadoknađuje: potvrda je dostatno i takve su da čitatelj lako prepozna istinitost, vjerodostojnost i iscrpnost jezikoslovnoga opisa ponuđenoga u *Govoru Hrvatskoga Groba u Slovačkoj*.

I umjesto zaključka valja potvrdno i odobravajuće odgovoriti riječima autora: »Nadamo se da smo hrvatsku riječ iz Hrvatskoga Groba uspjele vjerodostojno zabilježiti, snažnoj slovakizaciji usprkos. A ako smo k tomu uspjele prikazati sinkronijsko stanje jednoga izvornoga čakavskoga govora — svrha je ovoga rada postignuta.«

Sanda Ham